

**CHILD'S WORLD PERCEPTION AS A BASIC COMPONENT
OF THE WORLDVIEW PHENOMENON**

**СВІТОСПРИЙНЯТТЯ ДИТИНИ
ЯК БАЗИСНА КОМПОНЕНТА ФЕНОМЕНУ «СВІТОГЛЯД»**

Raïsa Prima

доктор педагогічних наук, професор
E-mail: primar@ukr.net
ORCID: 0000-0002-3278-1900
Волинський національний університет
імені Лесі Українки, Україна

Raisa Prima

doctor of Pedagogical Sciences, Professor
E-mail: primar@ukr.net
ORCID: 0000-0002-3278-1900
Lesya Ukrainka Eastern european national
university, Ukraine

Dmytro Prima

доктор педагогічних наук, доцент
E-mail: primad35@ukr.net
ORCID: 0000-0002-2102-9932
Волинський національний університет
імені Лесі Українки, Україна

Dmytro Prima

doctor of Pedagogical Sciences, Associate
Professor
E-mail: primad35@ukr.net
ORCID: 0000-0002-2102-9932
Lesya Ukrainka Eastern european national
university, Ukraine

ABSTRACT

The article reveals aspects of the essential characteristics of children's worldview as a basic component of the phenomenon of «worldview» through the definition of this concept and its analysis. It is established that the question of formation of bases of world perception at children of 5-8 years in the conditions of modern educational environment has great value for pedagogics which purpose is formation and development at pupils not only concrete knowledge, but also the general understanding of the world – the nature, a society and the person. living in this world. Given the systemic changes in the structure and content of the New Ukrainian school, the search for new approaches to structuring knowledge as a means of holistic understanding and cognition of the world, the need for a thorough analysis of the concept of «worldview» as a key component of the level structure (worldview), conscious-sensory (worldview), conscious (worldview), self-conscious (worldview as such). Attention is drawn to the fact that the worldview is a multidisciplinary phenomenon – the object of study of scientists of various sciences (philosophy, psychology, pedagogy and others). In terms of philosophy, the concept of «worldview» is seen as a system of a number of components, «elements» of human consciousness (ideas, knowledge, views, beliefs, perceptions, attitudes, etc.) that relay spiritual and practical education and reveal the place of man in the world. how she relates to the world and to herself. From the standpoint of psychology, worldview – is a system of generalized views on nature and society, the place of man in it, the attitude of people to reality and themselves, as well as due to these views of their beliefs, ideals and principles of knowledge. In pedagogy, the term «worldview» is explained as a form of human self-consciousness, through which it perceives, comprehends and evaluates the surrounding reality as a world of its own existence and activity, defines and perceives its place and mission. Worldviews are generalized ideas about the world and man himself, about the course of events in the world, about the meaning of existence, as well as a system of beliefs, principles and ideals. It is noted that the foundations of the worldview are laid almost from the moment of a person's birth, and the moral norms, ideals, principles, rules of

**Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного
університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск 49.**

behavior mastered by him are reduced to a holistic system that allows him not only to understand the world, but also to find his place in it to him and the meaning of his life. It was found that children, in particular 5-8 years old, have not yet formed the fundamental foundations of worldview, so the purpose of personality education is to form the foundations of its structural components, especially worldview – integrative in nature pedagogical category as a means of describing and understanding personal, social, cultural-historical and actually educational phenomena; multilevel structure that reflects the individual and socio-typological attitude to the external and internal world of man in the variability of forms and methods of its manifestation. Characteristic features of children's worldview are outlined. It is generalized that the child's worldview is formed on the basis of a holistic picture of the world, which will later become the basis for children's worldview as a reflection of the child's inner view of the world in its integrity, diversity.

Key words: *child, surrounding reality, level structure, self-consciousness, consciousness, worldview, world perception.*

Постановка проблеми. Гуманістичні координати європейської освіти, глобалізаційні зміни, інформатизація та інтенсифікація життя, плінність суспільних пріоритетів, невизначеність життєвих перспектив актуалізують потребу у формуванні світосприйняття як стрижня особистості, її характеру, поведінки, світобачення. При цьому серед фундаментальних проблем, що перебувають у площині психолого-педагогічної науки й потребують нагального вирішення, особливо затребуваними нам видаються питання, пов'язані з формуванням світосприйняття у дітей передшкільного і молодшого шкільного віку, передусім, у контексті забезпечення перспективності та наступності між дошкільною й початковою ланкою щодо формування світосприйняття, цілісного розуміння і пізнання дитиною світу та його взаємозв'язків. Вочевидь, сучасна модель освіти в Україні має спрямовуватися на пріоритетний розвиток особистості, формування гуманістичного, цілісного, сформованого на засадах наукових знань світогляду як інтегративного духовного утворення, що спонукає особистість до практичної дії, певного способу життя, позиції, думки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив інтерес вітчизняних і зарубіжних дослідників до вивчення вікових та соціокультурних особливостей світосприйняття (І. Біла (Біла 2013: 4-13), О. Кононко (*Формуємо у старших...*, 2013), К. Крутій, С. Якименко (Якименко С.І., 2017) та інші). Виявлено різновекторність вивчення проблеми формування світогляду особистості, зокрема, за такими напрямками: філософський (Р. Арцишевський, В. Буянов, В. Іванов, С. Кримський, В. Табачковський, В.Шинкарук, В. Щербінін та ін.), психологічний (Л. Божович, Л. Виготський, Д. Ельконін, М.Лісіна, М.Савчин (Савчин М.В., Василенко Л.П., 2011) та ін.), культурологічний (А. Азархін, Н.Барг, Л. Швейцер та ін.), педагогічний (Г. Ващенко, С. Гончаренко, В. Льченко, С. Тарасов (Тарасов, С.В., 2003), С. Якименко та ін.).

Науковий напрям дослідження. При визначенні напрямку наукового дослідження, солідаризуючись із думкою С.Якименко, вважаємо, що питання становлення основ світосприйняття у дітей 5-8 років в умовах сучасного освітнього середовища має велике значення для педагогіки, метою якої є формування і розвиток у вихованців не лише конкретних знань, а й загального розуміння світу – природи, суспільства і самої людини, що живе в цьому світі. До того ж, зважаючи на системні зміни у структурі і змісті Нової української школи, пошук нових підходів до структурування знань як засобу цілісного розуміння та пізнання навколишнього світу, посилюється необхідність ґрунтовного аналізу поняття «світосприйняття» як ключової компоненти, складника рівневої структури феномену «світогляд»:

Scientific Bulletin of the Izmil State University of Humanities.
Section Pedagogical Sciences. Issue 49

світобачення – на основі принципів (антропоцентризму гуманізм, монізм, плюралізм, скептицизм, догматизм тощо); *світовідчуття* – на основі досвіду (індивідуального, сімейного, групового, етнічного, класового, суспільного і загальнолюдського); *світорозуміння* – формується на основі знання; *світоспоглядання* – на основі мети, цілі, яка усвідомлюється через універсальні форми діяльності (потреба – потреба – інтерес – мета – засоби – результати – наслідки); *світосприйняття* – на основі цінностей (щастя, любові, істини, краси, добра, свободи, справедливості тощо)» (*Філософський енциклопедичний словник...*, 2002.: 141).

Метою статті відповідно до напрямку наукового дослідження є розкриття аспектів сутнісної характеристики світосприйняття дітей як базисної компоненти феномену «світогляд» через визначення означеного поняття та його аналіз.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передусім відзначимо, що суголосною рівневою структуруванню поняття «світогляд» у філософському енциклопедичному словнику нам видається думка С. Якименко, яка, посилаючись на узагальнення О.Запорожця й А.Усової (Запорожець, Усова, 1966), стверджує: розкриття сутності поняття «світосприйняття» потребує наукового визначення поняття «світогляд» та його ґрунтовного аналізу, оскільки є складником його рівневої структури: емоційно-чуттєвої (світовідчуття), усвідомлено-чуттєвої (світосприйняття), свідомої (світорозуміння), самосвідомої (світогляд як такий).

Зауважимо, на інтегративності характеру світогляду, що передбачає його структурну складність, зокрема: наявність світовідчуття (емоційно-психологічного рівня), світорозуміння (пізнавально-інтелектуального рівня) та світосприйняття (досвіду формування пізнавальних уявлень про світ) також акцентують увагу вітчизняні вчені-філософи І.Бичко, В. Табачковський, Г. Горак, які характеризують поняття «світогляд» як «інтегративну цілісність знання і цінностей, розуму і чуття, інтелекту й дії, критичного сумніву і свідомої переконаності» (Бичко, 1993: 17).

Звертаємо увагу на те, що світогляд є полідисциплінарним феноменом – об'єктом дослідження вчених різних наук (філософії, психології, педагогіки та інших). Так, за філософським енциклопедичним словником (за редакцією О. Івіна), світогляд визначається як система поглядів на світ і місце людини, суспільства і людства у ньому, на ставлення людини до світу і самої себе, а також відповідні цим поглядам основні життєві позиції людей, їхні ідеали, принципи діяльності, ціннісні орієнтації (*Філософія: енциклопедический словарь*, 2006: 503). Вочевидь, світогляд є не сумою всіх поглядів і уявлень про навколишній світ, а їх граничним узагальненням.

Вважаємо слушним твердження В.Черноволенка, який убачає специфічну функцію світогляду в тому, щоб «...слугувати способом узагальненого усвідомлення людиною свого ставлення до оточуючої дійсності, визначення свого місця в світі, усвідомлення мети і змісту свого життя і діяльності. Всі уявлення, погляди, поняття, принципи, які безпосередньо виконують цю функцію, є світоглядними» (Черноволенко В., 1990: 51).

Існує думка, що у сутнісному розумінні світогляд характеризується як сукупність образів і уявлень, система понять і категорій, котра підпорядкована процесові визначення місця людини, людей у світі, їхнього історичного походження та ролі людини в плинному змінюваному світі (*Державне управління...*, 2003: 54).

У руслі порушеної проблеми заслуговує на увагу твердження В.Шинкарука, що «світогляд є формою суспільної самосвідомості людини, до структури якої входять узагальнені уявлення про світ і саму людину, про спрямованість ходу подій у світі, про сенс людського життя, історичну долю людства тощо, а також системою переконань, принципів та ідеалів». Ці складники світогляду, на думку вченого, «опосередковуються особистим досвідом суб'єкта, здобуваючи завдяки йому певне емоційне забарвлення і перетворюючись на певну персональну

**Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного
університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск 49.**

настанову, що регулює практичну та пізнавальну діяльність людини, виражає її життєву позицію». Відтак, у структурі світогляду виокремлюють світовідчуття, світосприйняття, світорозуміння, а також елемент рефлексії, що виявляється найбільше в останньому. Людина, зростаючи, освоює світ, різні його прояви, він стає деякою мірою «своїм», разом із цим відбувається формування світогляду (Шинкарук, 1986: 608-609).

Отже, у площині позицій філософії поняття «світогляд» розглядається як система низки компонентів, «елементів» свідомості людини (уявлень, знань, поглядів, переконань, сприйняття, ставлення тощо), що ретранслюють духовно-практичне утворення і розкривають, яке місце займає людина в світі, як вона ставиться до світу і до самої себе.

З позицій психології дефініції поняття «світогляд» є наближеними до наведених вище визначень, сформульованих у філософії. Так, на підтвердження цієї тези подаємо трактування означеного феномену, що містяться у психологічних енциклопедіях: світогляд – це система поглядів на об'єктивний світ і місце в ньому людини, на ставлення людини до навколишньої дійсності і до самої себе (*Большая психологическая энциклопедия...*, 2007: 245); світогляд – це система узагальнених поглядів на природу і суспільство, на місце людини в ньому, на ставлення людей до навколишньої дійсності і себе, а також зумовлені цими поглядами їхні переконання, ідеали і принципи пізнання (*Психологічна енциклопедія*, 2006: 317).

Основи світогляду, наголошує М. Савчин (ми солідарні з цим твердженням), закладаються практично з моменту народження людини, а засвоєні нею моральні норми, ідеали, принципи, правила поведінки зводяться у цілісну систему, яка дає їй змогу не лише зрозуміти навколишній світ, а й відшукати своє місце в ньому, сформулювати своє ставлення до нього та зміст свого життя» (Савчин та інші, 2011).

Аналіз наукових джерел показав, що дефініції світогляду у педагогічних працях, як правило, є вивідними від трактувань цього феномену у філософії й психології. Так, до прикладу, С. Гончаренко та Ю. Мальований наголошують, що світогляд – «засіб визначення власної позиції людини стосовно всіх життєво важливих явищ і подій» (Гончаренко С., Мальований Ю., 1994: 44).

За словником-довідником «Дошкільна освіта», світогляд – форма самосвідомості людини, через яку вона сприймає, осмислює й оцінює навколишню дійсність як світ власного буття й діяльності, визначає та сприймає своє місце і місію. Світогляд складають узагальнені уявлення про світ і саму людину, про перебіг подій у світі, про сенс існування тощо, а також система переконань, принципів та ідеалів. Звертається увага на те, що світогляд формується внаслідок практичного освоєння людиною духовної культури суспільства (науки, літератури, мистецтва), в якому панують політичні, моральні, естетичні, правові, філософські, релігійні погляди, а також духовні почуття – громадянські, моральні, естетичні, на які спираються віра й переконаність у реальності відповідних ідеалів (*Дошкільна освіта: словник-довідник...*, 2010). Вочевидь, світогляд є основою формування цілісності уявлень дітей про довколишній світ.

Світогляд, згідно з Українським педагогічним словником, є формою суспільної самосвідомості людини, через яку вона сприймає, осмислює та оцінює навколишню дійсність як світ свого буття й діяльності, визначає і сприймає своє місце й призначення в ньому» (Гончаренко, 1997: 291).

Конструктивною у площині окресленої проблеми є позиція А. Кузьмінського, згідно з якою світогляд акумулює результати всіх видів світовідношення – практичного, теоретичного, емоційно-чуттєвого, ціннісно-оцінювального (Кузьмінський, 2002: 32).

Співзвучною означеній позиції вважаємо думку (Обухова, 2008), що світогляд є основою *свідомості*, способом усвідомлення дійсності, ціннісним ставленням, показником особистісної зрілості. Світогляд як загальне розуміння світу та ціннісне ставлення до нього

Scientific Bulletin of the Izmil State University of Humanities.
Section Pedagogical Sciences. Issue 49

визначає буденну, міфологічну, наукову або релігійну орієнтацію зростаючої особистості; зумовлює характер її діяльності, впливає на норми поведінки, життєві прагнення, смаки та інтереси.

Цілком обґрунтованим вважаємо твердження С. Якименко: «Пізнання дитиною самої себе створює те, що ми називаємо *самосвідомість*, включає в себе свідомість, але не є механічною сумою останньої, оскільки містить у собі те, що становить її. Самосвідомість вище свідомості. Духовно-творче об'єднання свідомості та самосвідомості утворює світогляд дитини. Елементи свідомості (знання навколишньої дійсності) присутні у світогляді в систематизованому та узагальненому вигляді, а самосвідомість (усвідомлення цих знань і самого себе, свого «Я») органічно вписується в систему власних знань» (Якименко, 2017).

Однак, при цьому слід брати до уваги узагальнення вчених (С. Виготський, О. Кононко, М. Савчин, С. Тарасов, С. Якименко та ін.), що у дітей, зокрема 5-8 років, ще не сформовані фундаментальні основи світогляду, тому метою виховання особистості є формування основ його структурних компонентів, передусім, світосприйняття – інтегративної за своєю суттю педагогічної категорії як засобу опису й осмислення особистісних, соціальних, культурно-історичних і власне освітніх феноменів; багаторівневої структури, що відображає індивідуальне і соціально-типологічне ставлення до зовнішнього і внутрішнього світу людини у варіативності форм і способів його прояву.

Щодо дитячого світосприйняття, то його характерологічними рисами, за результатами наукових досліджень С. Тарасова, є: інтеграція стереотипізованих способів сприйняття природи, людини і суспільства; поєднання компонентів перехідного (вікового) характеру; духовно-інтелектуальний зміст; динаміка, що не завжди співпадає з динамікою інтелектуального дозрівання; зв'язок із рефлексивними процесами; різний темп; локалізація на перетині соціокультурного, етичного, статево-вікового компонентів розвитку дитини; інтеграція природного і культурного, раціонального та емоційного, індивідуально-особистісного і соціально-типологічного (Тарасов, 2003).

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, крізь призму вищевикладеного цілком правомірно стверджувати, що світосприйняття дитини формується на основі цілісної картини світу, яке згодом стане підґрунтям для дитячого світобачення як відображення внутрішнього погляду дитини на світ у його цілісності, різноманітності; усвідомлення значення світу у своєму житті; як здатність побачити в ньому головне, відчутти, відкрити для себе всі його основні «сюжети», збагатити свої життєві уявлення, враження, досвід; зрозуміти сенс і цінність світу, значення самого себе для оточуючих людей, щоб, правильно в ньому орієнтуючись, знайти власне місце, конструктивно вирішити проблеми. У процесі формування світогляду складається індивідуальність дитини, її переконання, світоглядні погляди та життєва позиція; в результаті осмислення, інтерпретації детермінантів оточуючого світу та свого ставлення до нього, такі погляди стають фундаментом духовної культури особистості, з чим, власне, і пов'язуємо *перспективи подальших досліджень*.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Бичко І.В., Табачковський В.Г., Горак Г.І. та ін. Філософія. Курс лекцій. Київ: Либідь. 1993. 576 с.

Біла І.М. Світосприймання: основи і передумови у дошкільному віці. Актуальні проблеми психології: Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. К: «Срібна хвиля». Т. VI: Психологія розвитку дошкільника. Вип 9. 2013. С. 4-13.

**Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного
університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск 49.**

- Большая психологическая энциклопедия. Автор. коллектив : А. Б. Альмуханова, Е. С. Гладкова, Е. В. Есина, Е. Г. Имашева. М. : Эксмо, 2007. 544 с.
- Гончаренко С.У., Мальований Ю.І. Світоглядні функції загальної середньої освіти. Педагогіка і психологія. Київ, 1994. С. 44.
- Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997.
- Державне управління: філософські, світоглядні та методологічні проблеми : монографія / за заг. ред. д-ра філос. наук, проф. В. М. Князева. К. : Вид-во НАДУ, 2003. 320 с.
- Дошкільна освіта: словник-довідник (2010). Упор. К.Л. Крутій, О.О. Фунтікова. Запоріжжя: ЛПС ЛТД. 324 с.
- Психология и педагогика игры дошкольника. / Под ред. А.В. Запорожца и А.П. Усовой. Москва : Просвещение, 1966. С. 213-268.
- Психологічна енциклопедія. Автор-упорядник О. М. Степанов. К. : Академвидав. 2006. 424 с.
- Савчин, М.В., Василенко, Л.П. Вікова психологія : навчальний посібник. 2-ге вид., доповн. Київ : Академ-видав, 2011. 384 с.
- Словник-довідник педагогічних і психологічних термінів / за ред. Кузьмінського А.І. Черкаси : Вид-во ЧДУ ім. Б. Хмельницького, 2002. 112 с.
- Тарасов С.В. Теоретико-методологические основы становления мировосприятия школьников в условиях современной социокультурной среды: дис. ...д-ра пед. наук: 13.00.01. Москва: РГЕ, 2003. 358 с.
- Философия : энциклопедический словарь. М. : Гардирики, 2006. 1072 с.
- Філософський енциклопедичний словник [редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін.]. Київ: Абрис. VI, 2002. 742 с.
- Формуємо у старших дошкільників цілісне світобачення: навчально-методичний посібник. К.: Імекс-ЛТД, 2013. 260 с.
- Черноволенко В.Ф. Мирозрєнение и научное познание. Київ, 1990. 250 с.
- Якименко С. І. Формування світогляду у старших дошкільників та молодших школярів в освітньо-інтегрованому середовищі: теорія і практика: монографія. Київ: СЛОВО, 2017. 640 с.

REFERENCES

- Bila I.M. (2013). Svitospriimannia: osnovy i peredumovy u doshkilnomu vitsi. [World perception: basics and prerequisites in preschool age]. *Aktualni problemy psikhologii: Zb. nauk. prats Instytutu psikhologii im. H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy*. K: «Sribnakhvyliya». [Current problems of psychology: Coll. Science. Proceedings of the Institute of Psychology. G.S. Kostyuk NAPS of Ukraine]. T. VI: Psikhohohiia rozvytku doshkilnyka. Vyp 9. S. 4-13. [in Ukrainian]
- Bychko I.V., Tabachkovskiy V.H., Horak H.I. ta in. (1993). Filosofiia. Kurs lektsii. [Philosophy. Course of lectures]. Kyiv: Lybid. 576 s. [in Ukrainian]
- Bol'shaya psikhologicheskaya e`nciklopediya. [A large psychological encyclopedia]. (2007). Avtor. kolektiv: A. B. Al`mukhanova, E. S. Gladkova, E. V. Esina, E. G. Imasheva. M. : E`ksmo. 544 s. [in Russian]
- Honcharenko S.U., Malovanyi Yu.I. (1994). Svitohliadni funktsii zahalnoi serednoi osvity. [Worldview functions of general secondary education]. *Pedahohika i psikhohohiia*. [Pedagogy and psychology]. Kyiv. S. 44. [in Ukrainian]
- Honcharenko S.U. (1997). Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk. [Ukrainian pedagogical dictionary]. K.: Lybid [in Ukrainian]

Scientific Bulletin of the IZmail State University of Humanities.
Section Pedagogical Sciences. Issue 49

Derzhavne upravlinnia: filosofski, svitohliadni ta metodolohichni problemy : monohrafiia. [Public administration: philosophical, philosophical and methodological problems: monograph]. / za zah. red. d-ra filos. nauk, prof. V. M. Kniazieva (2003). K. : Vyd-vo NADU. 320 s. [in Ukrainian]

Doshkilna osvita: slovnyk-dovidnyk. [Preschool education: a dictionary-reference book]. (2010). Upor. K.L. Krutii, O.O. Funtikova. Zaporizhzhia: LIPS LTD. 324 s. [in Ukrainian]

Psikhologichna entsyklopediia. [Psychological encyclopedia]. (2006). Avtor-uporiadnyk O. M. Stepanov. K.: Akademvydav. 424 s. [in Ukrainian]

Psikhologiya i pedagogika igry` doshkol`nika. [Psychology and pedagogy of preschool games]. (1966) / Pod red. A.V. Zaporozhchza i A.P. Usovoj. Moskva : Prosveshhenie. S. 213–268 [in Russian]

Savchyn M.V., Vasylenko L.P. (2011). Vikova psikhologhiia : navchalnyi posibnyk. [Age psychology: a textbook]. 2-he vyd., dopovn. Kyiv : Akadem-vydav. 384 s. [in Ukrainian]

Slovnyk-dovidnyk pedahohichnykh i psikhologichnykh terminiv. [Dictionary-reference book of pedagogical and psychological terms]. (2002) / za red. Kuzminskoho A.I. Cherkasy : Vyd-vo ChDU im. B. Khmelnytskoho. 112 s. [in Ukrainian]

Tarasov S.V. (2003). Teoretiko-metodologicheskie osnovy` stanovleniya mirovospriyatiya shkol`nikov v usloviyakh sovremennoj socziokul`turnoj sredy`: dis. ...d-ra ped. nauk: 13.00.01. [Theoretical and methodological bases of formation of world perception of schoolboys in the conditions of the modern sociocultural environment: dis. ... Dr. Ped. Science: 13.00.01]. Moskva: RGE. 358 c. [in Russian]

Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk. [Philosophy: encyclopedic dictionary]. (2002) [redkol.: V. I. Shynkaruk (holova) ta in.]. Kyiv: Abrys. VI, 742 s. [in Ukrainian]

Filosofiya : e`ncziklopedicheskij slovar`. [Philosophical encyclopedic dictionary]. (2006). M. : Gardiriki. 1072 s. [in Russian]

Formuiemo u starshykh doshkilnykiv tsilisne svitobachennia: navchalno-metodychnyi posibnyk. [We form a holistic worldview in older preschoolers: a textbook]. (2013). K.: Imeks-LTD. 260 s. [in Ukrainian]

Chernovolenko V.F.(1990). Mirovozzrenie i nauchnoe poznanie. [Worldview and scientific knowledge]. Kiyiv. 250 s. [in Russian]

Yakymenko S. I. (2017). Formuvannia svitohliadu u starshykh doshkilnykiv ta molodshykh shkoliariv v osvitho-intehrovanomu seredovyschi: teoriia i praktyka: monohrafiia. [Formation of worldview in senior preschoolers and junior schoolchildren in an educational and integrated environment: theory and practice: a monograph]. Kyiv: SLOVO. 640 s.

АНОТАЦІЯ

У статті розкрито аспекти сутнісної характеристики світосприйняття дітей як базисної компоненти феномену «світгляд» через визначення означеного поняття та його аналіз. Встановлено, що питання становлення основ світосприйняття у дітей 5-8 років в умовах сучасного освітнього середовища має велике значення для педагогіки, метою якої є формування і розвиток у вихованців не

**Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного
університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск 49.**

лише конкретних знань, а й загального розуміння світу – природи, суспільства і самої людини, що живе в цьому світі. Зважаючи на системні зміни у структурі і змісті Нової української школи, пошук нових підходів до структурування знань як засобу цілісного розуміння та пізнання навколишнього світу, посилюється необхідність ґрунтовного аналізу поняття «світосприйняття» як ключової компоненти, складника рівневої структури феномену «світогляд: емоційно-чуттєвої (світовідчуття), усвідомлено-чуттєвої (світосприйняття), свідомої (світорозуміння), самосвідомої (світогляд як такий). Звернено увагу на те, що світогляд є полідисциплінарним феноменом – об'єктом дослідження вчених різних наук (філософії, психології, педагогіки та інших). У площині позицій філософії поняття «світогляд» розглядається як система низки компонентів, «елементів» свідомості людини (уявлень, знань, поглядів, переконань, сприйняття, ставлення тощо), що ретранслюють духовно-практичне утворення і розкривають, яке місце займає людина в світі, як вона ставиться до світу і до самої себе. З позицій психології, світогляд – це система узагальнених поглядів на природу і суспільство, на місце людини в ньому, на ставлення людей до навколишньої дійсності і себе, а також зумовлені цими поглядами їхні переконання, ідеали і принципи пізнання. У педагогіці термін «світогляд» пояснено як форму самосвідомості людини, через яку вона сприймає, осмислює та оцінює навколишню дійсність як світ власного буття й діяльності, визначає та сприймає своє місце та місію. Світогляд складають узагальнені уявлення про світ і саму людину, про перебіг подій у світі, про сенс існування, а також система переконань, принципів та ідеалів. Зазначено, що основи світогляду закладаються практично з моменту народження людини, а засвоєні нею моральні норми, ідеали, принципи, правила поведінки зводяться у цілісну систему, яка дає їй змогу не лише зрозуміти навколишній світ, а й відшукати своє місце в ньому, сформувані своє ставлення до нього та зміст свого життя. З'ясовано, що у дітей, зокрема 5-8 років, ще не сформовані фундаментальні основи світогляду, тому метою виховання особистості є формування основ його структурних компонентів, передусім, світосприйняття – інтегративної за своєю суттю педагогічної категорії як засобу опису й осмислення особистісних, соціальних, культурно-історичних і власне освітніх феноменів; багаторівневої структури, що відображає індивідуальне і соціально-типологічне ставлення до зовнішнього і внутрішнього світу людини у варіативності форм і способів його прояву. Окреслено характерологічні риси дитячого світосприйняття. Узагальнено, що світосприйняття дитини формується на основі цілісної картини світу, яке згодом стане підґрунтям для дитячого світобачення як відображення внутрішнього погляду дитини на світ у його цілісності, різноманітності.

Ключові слова: дитина, навколишня дійсність, рівнева структура, самосвідомість, свідомість, світогляд, світосприйняття.